

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Бублик Н.С.

ад'юнкт, викладач,

*Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ОБВИНУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДО ПОВІДОМЛЕННЯ ЇЇ ПРО ПІДОЗРУ

Відповідно до кримінального процесуального законодавства однією з основних засад кримінального провадження є забезпечення права на захист підозрюваного. Так, ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) регламентує права підозрюваного (обвинуваченого, виправданого, засудженого): надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Поширеною практикою слідчих підрозділів Національної поліції є внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) за фактом вчинення злочинів без зазначення в реєстрі даних про особу, відносно якої проводиться досудове розслідування у злочинах, суб'єктом вчинення яких може бути лише спеціальний суб'єкт, тобто особа, наділена певними повноваженнями (лікар, суб'єкт владних повноважень, керівники органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів, керівники підприємств, установ, організацій). Шляхом не зазначення в ЄРДР даних про конкретну особу сторона обвинувачення обмежує її в реалізації права на захист та позбавляє можливості здійснювати свій захист.

Правовий статус особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, та правовий статус підозрюваного не є тотожними. Окрім того, особа, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, не завжди отримує процесуальний статус підозрюваного.

Попри те, що в ч. 2 ст. 63 Конституції України зазначено, що підозрюваний, обвинувачений та підсудний мають право на захист, до набуття особою одного із зазначених процесуальних статусів, право на захист особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, чинним законодавством не гарантоване.

Сторона обвинувачення має право збирати докази вчинення злочину певною особою, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, з моменту внесення відомостей до ЄРДР, а сторона захисту може реалізувати своє право на збирання доказів лише з моменту повідомлення про підозру або затримання в порядку ст. 208 КПК. Передбачена ст. 28 КПК засада проведення досудового розслідування в розумні строки обмежує в часі сторону обвинувачення на збирання доказів обвинувачення до повідомлення особі про підозру строками, встановленими ст. 219 КПК. Однак протягом визначених строків фактично порушується право особи, відносно якої здійснюється обвинувальна діяльність, на захист (наприклад, порушення права на відвід слідчого судді, експерта, бути присутнім під час проведення експертизи та ставити питання експерту, давати пояснення експерту тощо).

Однією з основних засад кримінального провадження є змагальність сторін, яка полягає у самостійному обстоюванні стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів. У процесуальному законодавстві це положення знаходить вираження у ч. 2 ст. 22 КПК: «сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів... на реалізацію інших процесуальних прав...». Однак, системний аналіз КПК дозволяє стверджувати, що наразі у законодавстві рівність між стороною захисту і стороною обвинувачення забезпечена не повною мірою, особливо у разі, якщо особі не повідомлено про підозру, а обвинувальна діяльність щодо неї вже здійснюється. Право на захист такої особи не може бути належним чином реалізоване. Відтак існують реальні ризики порушення не лише права на захист, але й засади змагальності.

Ст. 59 Конституцією України гарантовано право кожного на професійну правничу допомогу. В Україні діє інститут адвокатури для надання професійної правничої допомоги. Права адвоката викладені у ст. 20 Закону України від 5 липня 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», однак обсяг прав адвоката прямо залежить від процесуального статусу особи, захист якої він здійснює. При цьому надання певного процесуального статусу особі, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність залежить від вчинення стороною обвинувачення певних процесуальних дій, що відповідно прямо впливає на об'єм прав та обов'язків особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, а також об'єму повноважень адвоката.

У разі, якщо сторона обвинувачення ухиляється від вчинення певних процесуальних дій та проводить слідчі дії з особою, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність надаючи статус свідка, то така особа не може інтерпретувати певні події та факти через призму власної позиції захисту, оскільки свідок під час дачи показань зв'язаний обов'язком давати лише правдиві свідчення під загрозою притягнення до кримінальної відповідальності.

Відсутність правового визначення особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, та відсутність механізму реалізації захисту її прав з моменту внесення відомостей в ЄРДР до моменту повідомлення про підозру позбавляє таку особу можливості впливати на процес досудового розслідування та порушує засаду змагальності сторін.